

2. Julkisen sektorin tuottavuus ja rakenteellinen uudistaminen

2.1. Miten julkisen palvelutuotannon tuottavuutta ja vaikuttavuutta voidaan parantaa sosiaali- ja terveyspalveluja uudistettaessa?

Koko: 550 000 € (yhteensä hankkeet 1-3)

Aikajänne: Alustavia tuloksia tarvitaan jo hankkeiden toteutuksen aikana. Tulosten pitäisi olla käytettävissä vuoden 2016 aikana.

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutos ja rahoitusuudistus muokkaavat voimakkaasti julkista sosiaali- ja terveydenhuoltoa tulevaisuudessa. Uudistuksen tavoitteena on turvata yhdenvertaiset, asiakaslähtöiset ja laadukkaat sosiaali- ja terveyspalvelut koko maassa, vahvistaa sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluja ja toteuttaa kustannustehokas ja vaikuttava palvelurakenne. Keskeinen uudistuksen keino on toteuttaa sosiaalihuollon, perusterveydenhuollon ja erityispalvelujen toiminnallinen integraatio. Laaja integraatio turvaa erityisesti paljon erilaisia palveluita tarvitsevien palveluiden kokonaisuuden. Tietotarpeet liittyvät uudistuksen valmisteluun, tavoitteiden käytännön toteuttamiseen ja hyvien käytäntöjen leviämiseen.

Hanke 1. Miten sosiaali- ja terveyspalveluiden tarve tulee muuttamaan alueellisesti väestön keskittyessä ja ikääntyessä? (150 000 €)

Suomen väestörakenne on muuttunut viimeisten vuosikymmenten aikana voimakkaasti. Sen lisäksi että Suomessa asutus on siirtynyt alueellisiin ja valtakunnallisiin keskuksiin haja-asutusalueiden väestön vähentyessä, ovat väestön ikärakenteen alueelliset erot korostuneet. Erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomen haja-asutusalueiden väestö on ikääntynyt nopeasti, kun nuorta väestöä on siirtynyt parempien koulutus- ja työmahdollisuuksien seurauksena kasvukeskuksiin ja ikääntynyttä väestöä on jäänyt entisille asuinsijoilleen. Tuore päivystysasetus johtaa tiettyjen erikoissairaanhoidon palveluiden keskittymiseen. Maamme tämänhetkinen sairaalakanta ja sairaaloiden sijoittuminen perustuvat pitkälti 50 vuoden takaiseen väestörakenteeseen. Tämä sekä vanhentuneet sairaalarakennukset, kehittyneet hoitomenetelmät ja uudet teknologiat johtavat uuteen sairaalarakentamisen huippukauteen. Tulevien vuosien sairaalarakentamisen volyymiksi on arvioitu jopa yli 2,5 mrd €.

Maamme hyvät tietorekisterit, laajat useiden vuosien aikana kerätyt Big Data tietokannat ja nopea tietojen käsittely antavat mahdollisuuden rakentaa tulevaisuuteen suuntautuvia skenaarioita suunnittelun ja päätöksenteon pohjaksi. Hanke tarvitaan palvelutarpeen, asutuksen sijoittumisen ja ikärakenteen skenaarioiden rakentamiseksi seuraavien vuosikymmenten kehityksestä.

Tutkimuskysymyksiä:

- Miten sosiaali- ja terveyspalveluiden tarve muuttuu tulevaisuudessa väestön keskittyessä ja haja-asutusalueiden väestön ikääntyessä suhteellisesti nuoren väestön muuttaessa pois?
- Miten suurten kaupunkien väestön tiivistyminen lähelle ydinkeskustaa vaikuttaa palveluiden sisällöllisiin tarpeisiin tulevaisuudessa?
- Miten 1950-luvulta alkaen luotua sairaalaverkostoa tulisi rakenteellisesti modernisoida vastaamaan tulevaisuuden tarpeita?
- Miten fyysiset lähipalvelupisteet tulisi sijoittaa, jotta ne mahdollisimman hyvin tarjoaisivat palveluiden saavutettavuuden?

- Miten ensihoitopalvelut tulisi sijoittaa, jotta akuuttipalvelut voidaan turvata päivystysverkoston harvetessa?

Hanke 2. Mitkä toimintamallit lisäävät lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kustannustehokkuutta eri organisaatioissa? (230 000 €)

Lasten, nuorten ja perheiden sosiaali- ja terveyspalveluilla tarkoitetaan muun muassa lastensuojelua, perhetyötä, kotipalveluja, kasvatus- ja perheneuvolapalveluja, lasten ja nuorten mielenterveyspalveluja, äitiys- ja lastenneuvolapalveluja, opiskeluhuollon palveluja (koulu- ja opiskeluterveydenhuolto, kuraattori- ja psykologipalvelut), lasten ja nuorten kuntoutuspalveluja ja muuta sosiaali- ja terveydenhuoltoa.

Lapsille, nuorille ja perheille suunnatut terveydenhuollon ja sosiaalihuollon palvelut muodostavat luontevan palvelukokonaisuuden, jossa integraation avulla on mahdollista varmistaa palveluiden laatu ja yhdenvertaisuus, vahvistaa peruspalveluita sekä lisätä kustannustehokkuutta ja sitä kautta hillitää kustannusten nousua. Peruspalveluiden vahvistaminen tarkoittaa mm. varhaisen tuen ja hoidon ja niihin liittyvien interventioiden lisäämistä.

Lasten, nuorten ja perheiden palveluissa on eri kunnissa ja yhteistoiminta-alueilla muotoutunut erilaisia palvelujen organisoitumistapoja, erilaisia tuotantorakenteita ja osin erilaisia palvelusisältöjä. Sosiaali- ja terveysalueiden lasten, nuorten ja perheiden sosiaali- ja terveyspalvelut on syytä toteuttaa toiminnallisesti integroituna kokonaisuutena ja sovittaa yhteen muiden hallinnonalojen ja muiden tahojen, kuten järjestötoiminnan kanssa.

E erityisen haastavan ryhmän muodostavat ne, joilla kietoutuu yhteen moninaisia sosiaali- ja terveysongelmia, kuten somaattisia ja psyykkisiä sairauksia ja päihteiden käyttöä. Sosiaalisen syrjäytymisen vähentämiseksi tarvitaan toimintatapaa, jossa palvelujen koordinoituvastuu ja vastuu palvelujen käyttäjän kokonaistilanteesta on nykyistä selkeämpi.

Hankkeessa kartoitetaan ja arvioidaan lasten, nuorten ja perheiden palveluiden erilaisia palvelukokonaisuuksia ja mm. niiden organisoitumista, palveluketjuja ja käytettyjä hoitomenetelmiä. Hankkeen tavoitteena on tuottaa tietoa resurssien käytöstä, tuotantokustannuksista ja vaikutuksista lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiin, palveluiden laatuun ja vaikuttavuuteen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksiin.

Tutkimuskysymyksiä:

- Miten lapsiperheen ja nuoren tuen ja hoidon saantia voidaan varhaistaa palveluja uudelleen organisoimalla?
- Miten varhaisen tuen ja hoidon palveluja tehostetaan siten, että hoidon ja tuen tarve tunnistetaan ja hoito toteutetaan nykyistä aikaisemmin ja vaikuttavammin?
- Miten vaikuttavien menetelmien käyttöönottoa lisätään?
- Miten peruspalvelujen osuutta etenkin lasten ja nuorten mielenterveystyössä lisätään?
- Miten sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluilla parannetaan kaikkien heikoimmassa asemassa olevien asemaa ja tulevaisuuden mahdollisuuksia?
- Miten nykyisten erikois- ja erityispalvelujen roolia voidaan muuttaa peruspalveluja tukevaksi?
- Miten integroidulla toimintamallilla parannetaan palvelujen vaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta?

Hanke 3. Mitkä ovat uusia toimintamalleja iäkkäiden palveluissa? (170 000 €)

Iäkkäille suunnatut sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut muodostavat palvelukokonaisuuden, jonka uudistuminen on välttämätöntä. Asiakkaan kannalta järjestelmä on pirstaleinen, asiakaskeskeiset hoitoketjut eivät toimi, palveluissa on paljon tutkimuksin todennettuja laatuongelmia ja eri palvelumuotojen asiakasmaksut muodostuvat eri tavoin eikä yhdenvertaisuus toteudu. Terveyskeskus-vuodeosastoihin, vanhainkoteihin ja tehostettuun palveluasumiseen perustuva kolmiportainen rakenne on aikanaan rakentunut toisenlaiseen toimintaympäristöön eikä se enää vastaa tämän päivän tarpeita. Tällä hetkellä järjestelmän eri osissa hoidetaan osittain hoidon tarpeeltaan samankaltaisia asiakkaita, mikä ei ole tarkoituksenmukaista ja tulee kalliiksi.

Järjestelmä on uudistettava siten, että siirrytään tavoitteellisesti kohti yksiportaista asiakkaan tarpeisiin perustuvaa ympärivuorokautisen hoidon järjestelmää. Tavoitteena on palvelujärjestelmä, jossa iäkkäät saavat pääosan tarvitsemistaan palveluista kotiin tai kotoa käsin. Tavoitteen saavuttamisen kannalta keskeisiä tekijöitä ovat mm. kotona asumisen mahdollistava toimintakyky ja terveys, kotona asumista tukevien palveluiden monipuolinen tarjoaminen, kotona asumisen mahdollistavat asunnot sekä kotona asumista tukeva henkilöstörakenne ja henkilöstön osaaminen.

Iäkkäiden kotona asumisen mahdollistamisen kannalta erityinen merkitys on kotiin annettavien palveluiden vaikuttavuudella. Tutkimusten mukaan nykyisillä kotihoidon toimintakäytänteillä ei kyetä vastaamaan tulevaisuuden haasteisiin, vaan tarvitaan uusia innovatiivisia eri sektoreiden toimintaa integroivia kuntouttavia toimintamalleja. On kehitettävä vaikuttavia menetelmiä niiden iäkkäiden hoitoon, joiden kotona selviytyminen edellyttää uudenlaisia palveluja.

Hankkeen tavoitteena on kehittää innovatiivisia kuntouttavia ja toimintakykyä monipuolisesti ylläpitäviä ja parantavia kotiin annettavia palveluita. Osana hanketta tehdään ehdotuksia pilotoitaviksi toimintamalleiksi. Hanke voidaan toteuttaa konsortiona, jossa on tutkimusyksiköitä ja palveluiden tuottajia.

Tutkimuskysymyksiä:

- Mitä innovatiivisia avopalveluiden toimintamalleja on kehitetty ja otettu käyttöön?
- Mitä uusia toimintamalleja tarvitaan, voidaan kehittää ja pilotoida?
- Mitkä ovat konkreettisia ehdotuksia kotiin annettavien ja kotoa käsin saavutettavien palveluiden kustannustehokkaaseen tuottamiseen?
- Miten vaikuttavien menetelmien käyttöönottoa lisätään?

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut: Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistaminen, sen kansallinen ohjaus ja terveystaloudellinen päätöksenteko edellyttävät nykyistä parempaa tietopohjaa. Uusien palvelukokonaisuuksien ja toimintamallien kehittäminen sosiaali- ja terveyspalveluiden suunnittelun ja päätöksenteon tueksi on välttämätöntä. Keskeinen uudistuksen keino on toteuttaa sosiaalihuollon, perusterveydenhuollon ja erityispalvelujen toiminnallinen integraatio. Laaja integraatio turvaa erityisesti paljon erilaisia palveluita tarvitsevien palveluiden kokonaisuuden. Osa hankkeista liittyy nimenomaan integraatioon liittyviin tietotarpeisiin.

Tiedontuotannon pääasialliset muodot: Tutkimukset ja selvitykset (ennakointi ja taustoitus), toimintavaihtoehtojen vertailu.

2.2. Miten sähköisiä palveluita käyttöönottamalla tuetaan sosiaali- ja terveyspalveluiden uusia palveluiden tuottamismalleja ja toiminnan muutosta?

Koko: 150 000 €

Aikajänne: Tiedot tarvitaan vuosien 2015–2016 aikana.

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamisen tavoitteena on sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalvelujen vahvistaminen ja sujuvien palvelu- ja hoitoketjujen luominen. Palvelut voidaan jatkossa tuottaa sähköisillä välineillä tai liikkuvina palveluina.

Digitalisaatio sosiaali- ja terveydenhuollossa mahdollistaa palveluiden tuottamistavan muutoksen mutta myös edellyttää muutosta julkisten ja yksityisen sektorin toimijoiden toimintaprosesseissa ja tietovarantojen hyödyntämisessä. Palveluihin liittyvä potilas- ja asiakastietojen käsittely tulisi jatkossa tehdä sähköisesti ja prosessin tietojenkäsittelyn eri vaiheet tulee automatisoida mahdollisimman pitkälle (sekä asiakkaan, palveluiden tuottajien että hallinnon näkökulmasta).

Tämä tarkoittaa että asiakkaalta ei kysytä turhia asioita eikä kerätä uudelleen tietoa, joka on jo käytettävissä. Tavoitteena on varsinaisen hoito- ja palveluprosessin nopeuttaminen ja tehostaminen sekä potilaan tai asiakkaan kannalta mahdollisimman helppo, nopea ja ymmärrettävä palvelukokemus.

Palveluiden tehostaminen edellyttää, että toimintaprosessit suunnitellaan käyttäjälähtöisesti. Tehostaminen ja prosessien sujuvuus edellyttää myös, että kansalainen osallistuu jatkossa aktiivisemmin omaan hoitoprosessiinsa. Sosiaali- ja terveydenhuolto on muuttumassa sekä rakenteellisesti että toimintamallien osalta. Palveluiden tuottaminen maantieteellisesti laajalla alueella edellyttää sähköisten palveluiden käyttöönottoa ja myös ammattihenkilöiden toiminnan muutosta. Sähköisillä omahoitopalveluilla sekä näihin kytketyllä omien tietojen hallinnalla voidaan tukea terveysongelmien ennaltaehkäisyä, palvelun tarpeen itsearviointia ja itsenäistä selviytymistä.

Tutkimusteemalla pyritään tukemaan erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamiseen liittyviä prosessien ja toimintatapojen muutoksia ja tähän liittyviä ratkaisuja. Teemassa tuotetaan lisätietoa ja arviointeja sähköisten palveluiden tuottamistavasta, järjestelmien yhteentoimivuudesta ja avoimuudesta sekä yksityisen että julkisen sektorin toimijoiden ja näiden muodostamien ekosysteemien osalta. Teema liittyy läheisesti myös tarpeeseen ottaa käyttöön uusia keinoja kansalaisten mahdollisuuksiin vaikuttaa ja hallinnoida omien tietojensa käyttöä.

Tutkimuskysymyksiä:

- Miten sosiaali- ja terveydenhuollon sähköisiä palveluita tulee kehittää niin, että ne mahdollistavat toimintaprosessien muutoksen ja toiminnan tehostumisen?
- Miten saavutetaan terveydenhuollon ammattilaisten ja kansalaisten hyväksyminen muutoksessa ja varmistetaan sähköisten palveluiden käyttöönotto?
- Miten yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyö sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden tuottamisessa voi kehittyä kaikkia osapuolia hyödyttäväksi ekosysteemiksi? Miten mahdollistetaan kansalaiselle hänen omien tietojensa ja prosessiensa hallinta sosiaali- ja terveyspalveluissa?

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan: ICT 2015, Julk-ICT -strategia, "Sote-tieto hyötykäyttöön" -strategia, Kansallinen palveluarkkitehtuuri.

Tietotuotannon pääasialliset muodot: Tutkimukset ja selvitykset (ennakointi ja taustoitus), toimintavaihtoehtojen vertailu.